

УДК 347.965.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.167>

ДОТРИМАННЯ ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Циганюк Ю.В.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права та процесу
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова,
провідний юрисконсульт сектору юридичного забезпечення,
Хмельницький науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України,
адвокат, голова Науково-консультативної ради
при Раді адвокатів Хмельницької області
ORCID: 0000-0002-8495-3583*

Гончаров М.С.,

*адвокат, член Комітету захисту прав адвокатів
та гарантій адвокатської діяльності
Комітету з кримінального права та процесу,
Національна асоціація адвокатів України*

Циганюк Ю.В., Гончаров М.С. Дотримання гарантій адвокатської діяльності в Україні в умовах воєнного стану: проблеми та шляхи їх вирішення.

У статті проаналізовано проблеми дотримання гарантій адвокатської діяльності в Україні в умовах воєнного стану та запропоновано шляхи вирішення таких проблем.

Автори зазначають, що запровадження воєнного стану в Україні з 24 лютого 2022 року суттєво внесло зміни у адвокатську діяльність. Органи адвокатського самоврядування вчиняли чимало дій для допомоги як адвокатам, так і органам державної влади у боротьбі з російською агресією, а також чимало адвокатів надавали різну допомогу, яка була викликана обставинами війни. Однак систематичний аналіз звітів органів адвокатського самоврядування (за 2021-2023 роки) засвідчив підвищення рівня порушень прав адвокатів, окремі з яких стали новими – такими, що викликані наданням правової допомоги в умовах воєнного стану.

Це такі як вручення повісток адвокатам прямо під час проведення слідчих дій або судових засідань, з метою усунути незручного для слідства, занадто активного адвоката, ототожнення адвоката з його клієнтом (особливо у кримінальних провадженнях, які пов'язані із збройною агресією) засобами масової інформації або у соціальних мережах тощо, скарги про притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності неприбуття чи припинення участі адвоката в судових засіданнях або неявка адвоката до інших органів, у яких він бере участь задля надання правової допомоги, якщо це зумовлено наслідками війни, неможливість адвоката надати правничу допомогу під час комендантської години у зв'язку із відсутністю спеціального дозволу на пересування за цих умов.

У висновках авторами розроблені рекомендації щодо проведення окремих заходів з метою посилення гарантій адвокатської діяльності які є як організаційними, так і правоосвітніми. Автори зазначають про необхідність отримання адвокатами дозволів для пересування під час комендантської години у зв'язку з необхідністю забезпечення права клієнта на вільний вибір захисника своїх прав, необхідно проводити спільні зустрічі органів адвокатського самоврядування із представниками органів досудового розслідування, прокуратури, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, а також проводити комплекс правоосвітніх заходів. Також у висновках запропоновані зміни до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Ключові слова: адвокатура, гарантії адвокатської діяльності, воєнний стан, органи адвокатського самоврядування, досудове розслідування.

Tsyganyuk Y.V., Honcharov M.S. Compliance with the guarantees of the advocacy in Ukraine during martial rule: problems and ways to solve them.

The article analyses the problems of observance of the guarantees of the practice of advocacy in Ukraine under martial rule and suggests ways to solve such problems.

The authors note that the introduction of martial rule in Ukraine on 24 February 2022 has significantly changed the advocacy profession. The bar self-government bodies took many actions to assist both advocates and public authorities in the fight against Russian aggression, and many advocates provided various assistance caused by the circumstances of the war. However, a systematic analysis of the reports of the bar self-government bodies (for 2021-2023) showed an increase in the level of violations of the rights of attorneys, some of which were new – caused by the provision of legal aid under martial rule.

These include serving subpoenas on advocates directly during investigative actions or court hearings in order to eliminate an inconvenient, overly active advocate, identification of an advocate with his or her client (especially in criminal proceedings related to armed aggression) by the media or social media, etc, complaints about bringing advocates to disciplinary responsibility failure to appear or termination of participation of an advocate in court hearings or failure to appear before other bodies in which he or she participates to provide legal aid, if this is due to the consequences of the war, inability of an advocate to provide legal aid during curfew due to the absence of a special permit for movement under these conditions.

In conclusion, the authors have developed recommendations for certain measures to strengthen the guarantees of the practice of advocacy, both organisational and legal education. The authors point out the need for advocates to obtain permits for movement during curfew due to the need to ensure the client's right to free choice of a defender of his/her rights, it is necessary to hold joint meetings of the bar self-government bodies with representatives of the pre-trial investigation authorities, the prosecutor's office, territorial centres for recruitment and social support, as well as to conduct a set of legal education activities. The conclusions also propose amendments to the Law of Ukraine «On the Advocacy and Practice of Law».

Key words: advocacy, guarantees of advocacy, martial rule, bar self-government bodies, pre-trial investigation.

Постановка проблеми. Запровадження воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 року та його періодичне продовження до сьогодні суттєво внесло зміни у адвокатську діяльність. Органи адвокатського самоврядування своєчасно реагували та реагують на потреби не лише адвокатури, але й суспільства: оперативна допомога адвокатам-переселенцям та їх сім'ям, надання матеріальної допомоги, звільнення від сплати щорічних внесків для розвитку адвокатського самоврядування, волонтерська діяльність адвокатів, розширення мережі офіційних представництв адвокатури України за кордоном, правова допомога військовослужбовцям, військовим адміністраціям тощо.

Як зазначив Ю.В. Оніщик, «в умовах воєнного стану адвокатура України здійснювала діяльність у таких напрямках: прийняття організаційних рішень до кінця дії режиму воєнного стану; організація надання безоплатної правової допомоги особам, які потребують тимчасового захисту, за кордоном; надання безоплатної правової допомоги особам на території України; участь у обговоренні проектів законів, які стосуються професійних прав і гарантій адвокатської діяльності; благодійна допомога Збройним силам України, територіальній обороні, адвокатам та їхнім сім'ям, постраждалим внаслідок воєнних дій в Україні; гуманітарна допомога; волонтерська діяльність; надання адвокатам із сусідніх регіонів приміщення для роботи; протидія дезінформації щодо нападу російських військ на Україну; надання адвокатам нових безкоштовних курсів з міжнародного гуманітарного і міграційного права. Реалії воєнного стану унеможливили ефективно здійснювати такий вид адвокатської діяльності як представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах» [1, с. 1239].

Але агресія Росії та запровадження воєнного стану на усій території України (із врахуванням наслідків такого запровадження) вплинули також і на діяльність адвоката у межах своєї професії, а не лише як члена суспільства.

Виклики воєнного стану зумовили ряд проблем у професійній діяльності адвоката і викликали необхідність їх переосмислення щодо дотримання гарантій адвокатської діяльності в Україні які є, відповідно, розробки шляхів для їх подолання.

Тому **метою статті** є визначення проблем дотримання гарантій адвокатської діяльності в Україні в умовах воєнного стану та пропозицій для їх вирішення.

Стан опрацювання проблематики. Значний обсяг наукових досліджень уділений дослідженню гарантій адвокатської діяльності, а дослідженням проблем адвокатської діяльності в Україні в умовах воєнного стану займалися такі науковці як Ю.М. Басюк, Т.Б. Вільчик, В.В. Заборовський, О.Л. Литвин, В.В. Манзюк, Ю.В. Оніщик, О.С. Орлова, Л.А. Остафійчук та інші науковці.

Виклад основного матеріалу. Автори не вникають у наукову полеміку розуміння поняття «гарантії адвокатської діяльності», але акцентуватимуть свою увагу на їх визначенні у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Так, частиною 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачено наступний перелік гарантій адвокатської діяльності:

- 1) забороняються будь-які втручання і перешкоди здійсненню адвокатської діяльності;
- 2) забороняється вимагати від адвоката, його помічника, стажиста, особи, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також від особи, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю, надання відомостей, що є адвокатською таємницею. З цих питань зазначені особи не можуть бути допитані, крім випадків, якщо особа, яка довірила відповідні відомості, звільнила цих осіб від обов'язку зберігати таємницю в порядку, передбаченому законом;
- 3) проведення стосовно адвоката оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, що можуть проводитися виключно з дозволу суду, здійснюється на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора, його заступників, прокурора Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя;
- 4) забороняється проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності;
- 5) адвокату гарантується рівність прав з іншими учасниками провадження, дотримання засад змагальності і свободи в наданні доказів та доведенні їх переконливості;
- 6) життя, здоров'я, честь і гідність адвоката та членів його сім'ї, їх майно перебуває під охороною держави, а посягання на них тягнуть відповідальність, передбачену законом;
- 7) адвокату гарантується право на забезпечення безпеки під час участі у кримінальному судочинстві в порядку, встановленому законом;
- 8) забороняється залучати адвоката до конфіденційного співробітництва під час проведення оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, якщо таке співробітництво буде пов'язане або може призвести до розкриття адвокатської таємниці;
- 9) забороняється втручання у приватне спілкування адвоката з клієнтом;
- 10) забороняється внесення подання слідчим, прокурором, а також винесення окремої ухвали (постанови) суду щодо правової позиції адвоката у справі;
- 11) забороняється втручання у правову позицію адвоката;
- 12) орган або посадові особи, які затримали адвоката або застосували до нього запобіжний захід, зобов'язані негайно повідомити про це відповідну раду адвокатів регіону;
- 13) повідомлення про підозру адвоката у вчиненні кримінального правопорушення може бути здійснене виключно Генеральним прокурором, його заступником, прокурором Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя;
- 14) забороняється притягати до кримінальної чи іншої відповідальності адвоката (особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю) або погрожувати застосуванням відповідальності у зв'язку із здійсненням ним адвокатської діяльності згідно із законом;
- 15) не можуть бути підставою для притягнення адвоката до відповідальності його висловлювання у справі, у тому числі ті, що відображають позицію клієнта, заяви у медіа, якщо при цьому не порушуються професійні обов'язки адвоката;
- 16) забороняється ототожнення адвоката з клієнтом;
- 17) дисциплінарне провадження стосовно адвоката здійснюється в особливому порядку [2].

А у ч. 2 вище визначеної статті встановлено особливості проведення окремих слідчих дій та заходів забезпечення кримінального провадження стосовно адвоката.

На перший погляд, перелік вищезазначених гарантій є досить обширним і міг би забезпечити дотримання прав адвокатської діяльності і в умовах воєнного стану, але реалії сьогодення вказують на те, що це лише поверхнева думка і проблеми реалізації таких гарантій існують.

Перш за все, необхідно звернути увагу, що коли ми ведемо мову про гарантії адвокатської діяльності, то це односторонні відносини, за аналогією з абсолютним правом особи, де уповноваженим є адвокат, а усі інші особи зобов'язані утримуватись від порушення цих гарантій. Однак, як вказують щорічні звіти Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності Національної асоціації адвокатів України, так не усі розуміють.

Для наочності відобразимо наступні данні, починаючи з 2021 року і по сьогодні. При цьому у емпіричну базу дослідження автори умисно включили «довоєнний» 2021 рік з метою демонстрації змін у статистичних показниках в умовах воєнного стану.

У 2021 році (рік до початку повномасштабного вторгнення росії в Україну) до Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності Національної асоціації адвокатів України (далі

– Комітетом) надійшло понад 150 звернень про порушення прав адвокатів і гарантій адвокатської діяльності, зокрема, про: знищення майна адвокатів – 8 звернень; погрози адвокатам – 26 звернень; фізична розправа з адвокатами – 14 звернень; негласні слідчі дії – 7 звернень; кримінальне переслідування адвокатів – 11 звернень; замах на вбивство – 0 звернень; вбивство – 0 звернень; обшук у приміщеннях адвокатів – 16 звернень; де вони є захисниками: допит – 0 звернень; виклик на допит – 1 звернення; порушення процесуальних прав – 43 звернення; наклеп – 2 звернення. Щодо вищезазначених звернень Комітетом направлено 145 відповідей, 80 з яких адресовані керівництву правоохоронних органів з вимогами припинити порушення прав адвокатів, а щодо порушників провести службові розслідування та притягти до дисциплінарної відповідальності [3].

За статистичною звітністю Рад адвокатів регіону (далі – РАР), у 2021 році кількість повідомлень про обшук та затримання адвокатів – 322; кількість виїздів членів РАР на обшуки та затримання адвокатів – 391; кількість обшуків та затримання адвокатів без повідомлення РАР – 87; кількість звернень адвокатів щодо дотримання прав та гарантій – 124 [4].

За звітом Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності Національної асоціації адвокатів України, у 2022 році оприлюднено дещо інші данні щодо змісту дій цього комітету з реалізації гарантій адвокатської діяльності: «2022 року до Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності Національної асоціації адвокатів України надійшло 59 звернень про порушення прав адвокатів і гарантій адвокатської діяльності. Щодо вищезазначених звернень Комітетом направлено 56 відповідей. У межах розгляду скарг адвокатів Комітетом було надіслано 36 листів, з яких 25 адресовані керівництву правоохоронних органів з вимогами припинити порушення прав адвокатів, а щодо порушників провести службові розслідування та притягти до дисциплінарної відповідальності» [5].

За статистичною звітністю Рад адвокатів регіону у 2022 році, кількість повідомлень про обшук та затримання адвокатів – 143; кількість виїздів членів РАР на обшуки та затримання адвокатів – 154; кількість обшуків та затримання адвокатів без повідомлення РАР – 24; кількість звернень адвокатів щодо дотримання прав та гарантій – 46 [6].

У 2023 році до Комітету надійшло 98 звернень про порушення прав адвокатів і гарантій адвокатської діяльності. Щодо вищезазначених звернень Комітетом направлено 77 відповідей. У межах розгляду скарг адвокатів Комітетом було надіслано 78 листів, з яких 45 адресовано правоохоронним органам з вимогами припинити порушення прав адвокатів, а щодо порушників провести службові розслідування та притягти до дисциплінарної відповідальності [7].

За статистичною звітністю Рад адвокатів регіону за I квартал 2023 року, кількість повідомлень про обшук та затримання адвокатів – 74; кількість виїздів членів РАР на обшуки та затримання адвокатів – 70; кількість обшуків та затримання адвокатів без повідомлення РАР – 11; кількість звернень адвокатів щодо дотримання прав та гарантій – 14 [8].

За статистичною звітністю Рад адвокатів регіону за II квартал 2023 року, кількість повідомлень про обшук та затримання адвокатів – 132; кількість виїздів членів РАР на обшуки та затримання адвокатів – 129; кількість обшуків та затримання адвокатів без повідомлення РАР – 21; кількість звернень адвокатів щодо дотримання прав та гарантій – 23 [9].

За статистичною звітністю Рад адвокатів регіону за III квартал 2023 року, кількість повідомлень про обшук та затримання адвокатів – 97; кількість виїздів членів РАР на обшуки та затримання адвокатів – 112; кількість обшуків та затримання адвокатів без повідомлення РАР – 14; кількість звернень адвокатів щодо дотримання прав та гарантій – 11 [10].

За усі 3 (три) квартали 2023 року кількість повідомлень про обшук та затримання адвокатів склала 303; кількість виїздів членів РАР на обшуки та затримання адвокатів – 311; кількість обшуків та затримання адвокатів без повідомлення РАР – 46; кількість звернень адвокатів щодо дотримання прав та гарантій – 48.

На жаль, але відсутній у вільному доступі на офіційному сайті Національної асоціації адвокатів України спільний звіт Рад адвокатів регіонів за весь 2023 рік, а також за будь-який період 2014 року.

Але, з огляду на вище викладене, зрозуміло, що кількість звернень до Комітету у 2021 була вища ніж у 2022 році, але у 2023 році вища ніж у 2022. Зменшення кількості звернень цілком можливо пояснити активними бойовими діями та окупацією значної території країною-агресором.

В той же час, лише за 9 місяців 2023 року кількість повідомлень про обшук та затримання адвокатів є вищою, аніж за повні календарні 2021 та 2023 роки. Тобто в умовах воєнного стану, часткової окупації території України, виїзду багатьох адвокатів закордон, призупинення адвокатської діяльності тими адвокатами, які служать у лавах Збройних Сил України, тощо кількість затриманих адвокатів та проведення у них обшуку збільшилась. Саме під час проведення обшуків у адвокатів та їх затримання нагальним постає забезпечення гарантій діяльності адвоката.

Серед проблемних аспектів реалізації гарантій адвокатської діяльності з початку необхідно звернути увагу на ті порушення адвокатської діяльності, які виникають:

1. «...вручення повісток адвокатам прямо під час проведення слідчих дій або судових засідань, з метою усунути незручного для слідства, занадто активного адвоката» [11]. На таке порушення звернено увагу у виступі члена Ради адвокатів України від Рівненської області Ганни Лазарчук під час Міжнародної конференції Союзу адвокатів Республіки Молдова як представника Національної асоціації адвокатів України.

2. Вилучення під час обшуку електронних носіїв інформації, які містять адвокатську таємницю без належного на те дозволу. Таке порушення знаходимо в ухвалі Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 27.07.2023, справа № 991/5681/23, провадження №11-сс/991/506/23 [12].

3. Тиск зі сторони осіб, які проводять обшук у адвоката чи його затримання з тим, щоб адвокат добровільно розкрив адвокатську таємницю.

4. Ототожнення адвоката з його клієнтом (особливо у кримінальних провадженнях, які пов'язані із збройною агресією) засобами масової інформації або у соціальних мережах тощо. Окрім скарг адвокатів на такі порушення, про це неодноразово зазначалось представниками Національної асоціації адвокатів України та USAID [13-15].

5. Скарги про притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності неприбуття чи припинення участі адвоката в судових засіданнях або неявку адвоката до інших органів, у яких він бере участь задля надання правової допомоги, якщо це зумовлено наслідками війни (повітряна тривога, відсутність електрозабезпечення, неможливість використання транспорту, ракетна атака чи інше збройне ураження території, де знаходиться адвокат та/або відповідний орган, а також окупація вказаної території тощо). Таке порушення було зафіксоване у рішенні Ради адвокатів України «Про поважність причин неявки адвоката в судове засідання, слідчі дії, тощо під час воєнного стану» № 148 від 16-17 листопада 2022 року [16].

6. Погроза чи замах на життя або здоров'я адвоката, погроза чи знищення його майна, ті ж дії щодо життя, здоров'я чи майна його близьких родичів. Така інформація отримана із вище зазначених звітів Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності Національної асоціації адвокатів України. А також є відповідні інформаційні повідомлення [17, 18].

7. Заборона адвокату здійснювати фото- та відеофіксацію на власний технічний засіб відповідної слідчої (розшукової) дії. Особливо це стосується обшуків, в тому числі невідкладних. Таке порушення зафіксовано у рішенні Ради адвокатів України від 11-12.08.2023 № 87 [19].

8. Недопуск адвоката до вже розпочатого обшуку, в тому числі із застосуванням фізичної протидії. Таку інформацію розміщено на сайті Національної асоціації адвокатів України [20].

9. Нemoжливість адвоката надати правничу допомогу під час комендантської години у зв'язку із відсутністю спеціального дозволу на пересування за цих умов. Така інформація отримана із досвіду одного із співавторів статті, а також підтверджена інформацією Національної асоціації адвокатів України [21].

Такі порушення гарантій адвокатської діяльності призводять до ланцюгу змін та проблем у діяльності окремо взятого адвоката, а також мають негативний вплив на суспільну думку щодо інституту адвокатури загалом і, таким чином, становлять підвищену суспільну небезпеку.

Справді, більшість таких порушень мають механізми для їх протидії, запобігання ним або ж зменшення негативного впливу їх настання і є «другим» рівнем гарантій адвокатської діяльності, який є похідним у випадку порушення гарантій «першого» рівня.

Наприклад, у випадку проведення обшуку у адвоката у місці здійснення адвокатської діяльності забезпечується присутність представника Ради адвокатів регіону (це можна визначити як «перший» рівень гарантій), але якщо представника РАР не залучили до участі у проведенні обшуку або протидіяли його участі, тоді виникають нові правовідносини і застосовуються гарантії «другого» рівня. Для правильності висловленої думки необхідно також зазначити про те, що можливе лише застосування гарантій «першого» рівня.

Що ж до шляхів вирішення проблем дотримання гарантій адвокатської діяльності в Україні в умовах воєнного стану, необхідно зазначити про те, що їх коріння, перш за все, пов'язано із сприйняттям інституту адвокатури державою в особі уповноважених органів, під час їх забезпечення, та ставленням суспільства до адвокатури загалом.

Зрозуміло, що коли ми ведемо мову про гарантії прав, то відповідно є той, хто має їх забезпечувати (тут має бути пряма вказівка закону, наприклад, вимоги ч. 2 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» про те, що у разі проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, тимчасового доступу до речей і документів адвоката слідчий суддя, суд у своєму рішенні в обов'язковому порядку зазна-

чає перелік речей, документів, що планується відшукати, виявити чи вилучити під час проведення слідчої дії чи застосування заходу забезпечення кримінального провадження [2],...) або утримуватись від таких дій, які порушують встановлені гарантії (наприклад, будь яка особа не повинна ототожнювати адвоката з його клієнтом).

Висновки. Все це нашою думкою про те, що необхідно здійснити наступні заходи для усунення порушень гарантій діяльності адвоката:

1. Усі адвокати України, діяльність яких не призупинена, мають бути забезпечені дозволами для пересування під час комендантської години у зв'язку з необхідністю забезпечення права клієнта на вільний вибір захисника своїх прав. У випадку зловживання правом пересування в комендантську годину необхідно передбачити позбавлення адвоката такого права після першого ж зловживання.

2. Проведення спільних зустрічей представників РАР з представниками органів досудового розслідування, оперативних підрозділів, органів прокуратури щодо роз'яснення необхідності дотримання гарантій адвокатської діяльності та впливу їх недотримання на допустимість доказів. Проведення таких заходів доцільно також організовувати із представниками територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки.

3. Включення у програми освітньої підготовки фахівців за спеціальністю 081 «Право» навчальної дисципліни «Гарантії адвокатської діяльності».

4. Проведення правової агітації серед населення щодо ролі адвокатури у захисті прав особи засобами соціальних мереж, виступів на телебаченні, проведенні благодійних заходів тощо.

5. Доповнити абзацом 2 ч. 2 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (змінивши їх подальшу нумерацію) такого змісту: «Під час проведення слідчих (розшукових) дій адвокату дозволяється використання власних технічних засобів фіксації і такі засоби не підлягають огляду, вилученню та накладенню арешту».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Onishchuk Y. V. Organizational and legal bases of activity advocacy of ukraine in military condition. The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects : Scientific monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022 P. 1235–1239. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-154> URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/237/6373/13409-1>.
2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#n179>.
3. Звіт комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності за 2021 рік. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/c80276feb6ac85f7b4f2_file.pdf.
4. Статистична звітність Рад адвокатів регіонів за 2021 рік. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/zvity/RAR_RIK_2021.pdf.
5. Звіт комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності за 2022 рік. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%82%D1%83%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B4%D0%B2%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D1%82%D1%96%D0%B2_2022.pdf.
6. Статистична звітність Рад адвокатів регіонів за 2022 рік. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/zvity/RAR_RIK_2022.pdf.
7. Звіт комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності за 2023 рік. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%82%D1%83%D0%97%D0%9F%D0%90%202023.pdf>.
8. Статистична звітність Рад адвокатів регіонів за I квартал 2023 року. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/zvity/RAR_I_2023_1.pdf.
9. Статистична звітність Рад адвокатів регіонів за II квартал 2023 року. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/zvity/RAR_II_2023.pdf.
10. Статистична звітність Рад адвокатів регіонів за III квартал 2023 року. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/samovryaduvannya/RAR_%D0%86%D0%86%D0%86_2023.pdf.
11. Під час воєнного стану особливо загострилася проблема порушення прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності: Голова НААУ Ізовітова на Міжнародній конференції Союзу адвокатів Республіки Молдова. URL: <https://advokatpost.com/pid-chas-voiennoho-stanu-osoblyvo-zahostrylasia-problema-porushennia-prav-advokativ-ta-harantij-advokatskoi-dialnosti-holova-naau-izovitova-na-mizhnarodnij-konferentsii-soiuzu-advokativ-respubliky-mo/>.

12. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 27.07.2023. Справа № 991/5681/23. Провадження № 11-cc/991/506/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112539739>.
13. У НААУ застерегли від ототожнення адвоката з клієнтом на прикладі Нюрнберзького процесу. URL: <https://zib.com.ua/ua/155627.html>.
14. Ототожнення адвоката з клієнтом має стати злочином – думка. URL: <https://zib.com.ua/ua/155828.html>.
15. USAID побачили в Україні ототожнення адвоката з клієнтом. URL: <https://patriot-zt.info/usa-id-pobachili-v-ukrayini-ototozhnennya-advokata-z-kliiyentom.html>.
16. Рішення Ради адвокатів України «Про поважність причин неявки адвоката в судове засідання, слідчі дії, тощо під час воєнного стану» № 148 від 16-17 листопада 2022 року. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2022-11-16-r-shennya-rau-148_6391e041e0a43.pdf.
17. Побиття адвокатки у Харкові: що відомо про інцидент у приміщенні ВЛК. URL: <https://www.mcnd.org.ua/index.html>.
18. Правнича допомога при мобілізації: у ТЦК проблем не бачать. URL: <https://unba.org.ua/news/9882-pravnichya-dopomoga-pri-mobilizacii-u-tck-problem-ne-bachat.html>.
19. Адвокат фіксує обшук на смартфон – слідчий вилучає його: чому це неправильно роз'яснила РАУ. URL: <https://unba.org.ua/news/8254-advokat-fiksue-obshuk-na-smartfon-slidchij-viluchae-jogo-chomu-ce-nepravil-no-rozjasnila-rau.html>.
20. Коли особистий обшук буде правомірним: 5 критеріїв, які варто враховувати. URL: <https://unba.org.ua/news/8449-koli-osobistij-obshuk-bude-pravomirnim-5-kriteriiv-yaki-varto-vrahovuvati.html>.
21. Договір, перепустка, ордер? Як гарантувати безпеку адвокатів під час комендантської години. URL: <https://unba.org.ua/news/8219-dogovir-perepustka-order-yak-garantuvati-bezpeku-advokativ-pid-chas-komendants-koi-godini.html>.